

18. *International Cultural Tourism Charter. Principles And Guidelines For Managing Tourism At Places Of Cultural And Heritage Significance/ International Council on Monuments and Sites (ICOMOS), 2002.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.heritagemalta.org/erdf032/documents/06_ICOMOS%20International%20Cultural%20Tourism%20Charter.pdf. Доступ – 04.07.2013 р.
19. *Yampolsky M. In the Shadow of Monuments. Notes on Iconoclasm and Time / M. Yampolsky // Soviet Hieroglyphics. Visual Culture in Late Twentieth—Century Russia. – Bloomington, 1995. – 208 p.*

Гайдай А. Ю. Политика относительно монументального наследия советского времени в Украине (на примере Винницкой области).

В статье рассматриваются особенности исторической политики относительно памятников советского времени, в первую очередь Ленину, в Украине после обретения независимости. Территориально исследование ограничено Винницкой областью, которая как часть центральноукраинского региона характеризуется амбивалентностью в исторической памяти. А учитывая то, что количество сторонников как советских, так и националистических сил недостаточно для доминирования ни одной из них, регион особенно интересен в контексте анализа исторической политики.

Ключевые слова: советское наследие, памятник, историческая политика.

Gaidai O. Yu. «The Historical Politics towards Heritage in Monumental Art of Soviet Period in Ukraine (a Case Study of Vinnitsa Region).

The article deals with the features of historical politics towards Soviet monuments, and particularly monuments to Lenin, in Ukraine since independence. Geographically study is limited by the Vinnitsa region, which as the part of the Central Ukraine, is characterized by the ambivalence of historical memory. And taking into consideration that neither pro-Soviet, nor nationalist forces have the majority, the region is especially interesting in the context of the historical politics.

Keywords: soviet heritage, monument, historical politics.

Борьбисты, боротьбисты і Комінтерн: Еволюція взаємовідносин

Гірік С. І.

У статті розглянуто історію відносин між Українською партією лівих соціалістів-революціонерів (борьбистів) та Українською партією соціалістів-революціонерів (комуністів) / Українською комуністичною партією (боротьбистів). Окрему увагу приділено спробі боротьбистів вступити до Третього Інтернаціоналу у жовтні 1919 року в контексті аналогічних намагань УКП(б). Відносини між боротьбистами та боротьбистами еволюціонували від планів об'єднання до серйозного конфлікту, а намагання обох цих політичних сил стати членами Комінтерну виявилися невдалими.

Ключові слова: борьбисты, боротьбисты, УПЛСР(б), УКП(б), Комінтерн, Третій Інтернаціонал.

Українська партія лівих соціалістів-революціонерів (борьбистів), на відміну від більшості інших партій революційної доби, рідко ставала предметом окремих досліджень. Це значною мірою спричинено відсутнім браком джерел – фонд Центрального комітету УПЛСР(б) в цілісному вигляді не зберігся, тож уявлення про діяльність партії доводиться складати за окремими фрагментами. Складність зведення розпорошених даних, а також менша, порівняно з інтересом до КП(б)У та українських національних партій, зацікавленість дослідників територіально українськими особливостями загальноросійського лівоесерівського руху, зумовили вкрай незадовільний стан досліджень про цю політичну силу. У той самий час її місце та роль у подіях 1918-1920 років не можна недооцінювати. Незаперечним є той факт, що протягом тривалого часу вона була третьою (а після поглинення КП(б)У боротьбистів – другою) за впливовістю партією на контрольованій більшовиками території. Отож, без знання історії УПЛСР(б) та її ідейної еволюції повноцінне уявлення про політичну історію України часів революції є неможливим.

Серед праць останніх років, спеціально присвячених УПЛСР(б), можна назвати лише статті дніпродзержинської дослідниці Світлани Зборець [11; 12]. Інші автори зазвичай торкаються історії

цієї партії побіжно, розглядаючи перебіг становлення протягом 1920-1925 років однопартійної системи в УСРР та зосереджуючись на її відносинах із КП(б)У. У дослідженнях, опублікованих у радянський період, серед яких чільне місце займає колективна монографія «Непролетарські партії Росії: Урок історії» за редакцією Ісаака Мінца (у цій праці робилася спроба здійснити комплексний аналіз еволюції небільшовицьких партій на просторах колишньої Російської імперії), про партію боротьбистів згадувалося лише принагідно. У підготовлених Валерією Полушкіною розділах, присвячених національним регіонам, наголос зроблено на національних партіях. Натомість регіональним організаціям загальноросійських політичних сил, котрі внаслідок впливу ситуації на місцях відокремлювалися від колишнього центру, вона майже не приділяє уваги. Це особливо помітно саме у випадку УПЛСР(б) [18]. У сучасних дослідженнях російських науковців, присвячених Партії лівих соціалістів-революціонерів, серед яких найбільш помітними є праці Ярослава Леонтєва, діяльність територіально українських осередків цієї партії, а також УПЛСР(б) після її організаційного оформлення, поставлено в контекст діяльності ПЛСР на всьому просторі колишньої Російської імперії та взаємин цієї політичної сили з РКП(б). Натомість, її контакти з національними партіями і, зокрема, боротьбистами, майже не розглядаються [15; 16; 17]. Що стосується спроби боротьбистів увійти до складу Третього Інтернаціоналу, дотепер вона взагалі не висвітлювалася в історіографії.

На відміну від, скажімо, Української комуністичної партії (боротьбистів), документи ЦК якої, хоч і далеко не в повному обсязі, складають окремих фонд у Центральному державному архіві громадських об'єднань України, матеріали боротьбистів у цьому зібранні представлені у двох фондах – фонді Чернігівського губкому УПЛСР(б) (ф. 16) та фонді ЦК КП(б)У (ф. 1). Перший із них містить усього лише шість справ, у другому основну цінність для дослідження історії цієї партії становлять листи ЦК УПЛСР(б) до керівництва КП(б)У, більшість із яких присвячена поточній діяльності (виділення фінансування на потреби партії, оформлення перепусток тощо). Натомість, для вивчення ідеології боротьбистів найбільше значення має партійна преса (як цієї партії, так і інших груп) та ідеологічні документи зі згадками про неї її конкурентів на політичній сцені. Слід, однак, зазначити, що кількість полемічних

матеріалів із виступами проти інших партій у центральному органі УПЛСР(б) – газеті «Борьба» – була помітно меншою, ніж у виданнях УПСР(к)/УКП(б) та КП(б)У, що звужує джерельну базу нашого дослідження. Крім того, у своїй пресі боротьбисти майже не піднімали питання можливого вступу їхньої політичної сили до Комінтерну. Комплекс наявних матеріалів про їхні взаємини з Третім Інтернаціоналом обмежується проаналізованими нижче документами.

Відносини між лівими есерами (боротьбистами) та боротьбистами протягом кількох місяців змінилися від співпраці та перемовин про можливе об'єднання в одну партію до доволі серйозного конфлікту, котрий тривав аж до моменту входження боротьбистів до КП(б)У. На початку 1918 року (в період першого встановлення влади більшовиків в Україні) лідери лівого крила УПСР (майбутні боротьбисти) робили публічні заяви про підготовку до злиття з боротьбистами: «Наша тактика зближається з тактикою лівих с.-р. (рос.), які перейшли од централізованих форм партійної будови – до територіяльних. Ми ідемо в повному контакті з Центральним Організаційним Комітетом Українських лівих с.-р. і прямуємо до можливого злиття в одну Українську партію організованим шляхом. Для того конче потрібним являється партійний з'їзд, який ми гадаємо скликати в кінці лютого ст. ст. (в Києві), коли одночасно одбудатиметься і з'їзд лівих с.-р. України, то злиття в одну партію може стати фактом» [9]. Дотичним до цього питання є й документ, оприлюднений лідерами лівого крила УПСР 26 (13) лютого 1918 р. у відповідь на спробу харківського губкому лівої течії партії скликати на початку березня позачерговий з'їзд в обхід ЦК. До участі у з'їзді запрошувалися представники всіх організацій УПСР, котрі «стоять на платформі „вся влада – радам України”», а серед питань, котрі мали бути обговорені на порядку денному, значилися вибори нового складу ЦК та можливість об'єднання з місцевими організаціями російської партії лівих соціалістів-революціонерів [8, с. 3]. У виданій приблизно в той самий час (у січні-лютому 1919 року) боротьбистами брошурі «До розколу 2-го з'їзду Української партії лівих с.-р.» містилася реклама нереалізованого спільного видавничого проекту боротьбистів та боротьбистів – двотижневого двомовного журналу «Прийдешне/Грядущее» (у анонсованому переліку його співробітників було представлено членів обох партій, а головними редакторами видання мусили стати боротьбист Олександр Залужний

(Топольський) та боротьбист Гнат Михайличенко [14, 3 сторінка обкладинки].

У першому легальному числі «Боротьби» після повалення гетьманату Павла Скоропадського було вміщено офіційну заяву Відділу зовнішніх зносин ЦК УПСР, котра кілька разів передруковувалася в наступних числах. У цьому документі заперечувався організаційний зв'язок із УПЛСР (борьбистів), котра безпосередньо перед цим перетворилася на окрему партію, причому це було зроблено у явно неприхильній до останньої формі: «Ні з „партією лівих соц.-революціонерів”, котра з літа цього року зве себе „українською”, ані з усякими групами й „течіями”, що за хитку несоціалістичну позицію виключені при реорганізації партії Центральним комітетом У.П.С.-Р., – партія ні організаційно, ні принципово не зв'язана і ніякої відповідальності за їх діяльність не несе, за спекуляцію ж назвою „Українська Партія Соціалістів-Революціонерів” та партійними гаслами винні будуть потягнені до суду партії» (підкреслення в оригіналі) [7, с. 1]. Незважаючи на це офіційне дистанціювання від боротьбистів, у виданій тоді ж «Декларації Ради Головних Революційних Емісарів (Центрревкому) до українського пролетаріату, селянства і революційного війська» боротьбисти все ж таки висловлювалися на користь включення представників цієї партії до уряду УСРР, котрий вони пропонували сформувати як коаліцію «партій революційного соціалізму» (у цьому документі серед таких політичних сил перераховано лише три назви – більшовиків, боротьбистів та боротьбистів) [5, арк. 12].

Навесні 1919 р., під час Третього Всеукраїнського з'їзду рад, конфлікт між УПЛСР(б) та УПСР (комуністів) (таку назву взяла собі партія боротьбистів у березні того року) загострився. Представник боротьбистів Михайло Шелонін виступив із категоричним запереченням легітимності Тимчасового робітничо-селянського уряду України, сформованого більшовиками на однопартійній основі. Відповідаючи йому, представник полтавської організації боротьбистів Наум Калюжний наголосив на визнанні (точніше «прийнятті») цього уряду в тому складі, як його було створено, оскільки той був «пролетарським». Мотив такого визнання полягав у тому, що будь-яка партія, в тому числі і його власна, якби мала таку можливість, сформувала б уряд самостійно, не ініціюючи залучення до нього представників інших політичних сил. За словами Н. Калюжного, у тодішніх умовах це вдалося зробити

більшовикам [6, с. 80]. Крім того, під час цього з'їзду боротьбисти продемонстрували зближення з більшовиками (можливо, з суто тактичних міркувань) і в ідеологічному плані, спочатку значно пом'якшивши свої вимоги щодо соціалізації землі [6, с. 80], а потім узагалі від них відмовившись [6, с. 192-193], – у той самий час для боротьбистів це гасло залишалось одним із центральних. Характерним є також те, що представники УПЛСР(б) на з'їзді послідовно перебували в поміркованій опозиції до більшовицької більшості, висуваючи власні проекти резолюцій з'їзду. Борьбисти, натомість, «підтримували в основі» документи, запропоновані фракцією КП(б)У, однак щоразу пропонували змістовні поправки до них (щоправда, їх було враховано лише в одному випадку – у резолюції з земельного питання, остаточну редакцію якої було випрацьовано спільно більшовиками та боротьбистами). Навіть більше – заявлене приєднання боротьбистів до запропонованих боротьбистами поправок до резолюції з продовольчого питання представник останніх Олександр Шумський назвав провокацією [6, с. 159]. У плані підкреслення глибини конфлікту між боротьбистами та боротьбистами становить інтерес також емоційне пояснення Наумом Калюжним неочевидного для багатьох учасників з'їзду розрізнення між цими політичними групами: «Різниця та, що „Українська партія соц.-революціонерів” є партією українських соціалістів-революціонерів, а „Українська партія „лівих соц.-революціонерів” – є партією лівих соціалістів-революціонерів, що називається „українською” дуже віднедавна. Це ті ліві есери, котрі у Великоросії гризлися з комуністами за владу. Їм це не вдалося. Частина з них самі виїхали, а частину вигнали, і ешелонами вони приїхали сюди – і тут почали ту ж таки гризню (*Гамір. Оплески*)» [6, с. 100]. При цьому до обвинувачень своїх колишніх союзників у «контрреволюційності» боротьбисти не доходили, зберігаючи поле для тактичних маневрів у майбутньому. Власне, така політика була доволі плідною – боротьбисти отримали 10% місць у обраному на цьому з'їзді ВУЦВК, а за місяць зайняли кілька важливих посад у Раднаркомі УСРР, тоді як боротьбисти задовольнялися нечисленним представництвом у радах на місцях.

У травні-червні 1919 року відбувся Третій з'їзд УПЛСР(б), котрий серед іншого розглянув проблему відносин боротьбистів із іншими партіями. Важливо відзначити, що в резолюції з цього питання гасло об'єднання з іншими політичними силами вже не ставилося.

Ішлося лише про тісну співпрацю, причому переліку партій, котрих УПЛСР(б) включала до числа своїх союзників, у резолюції не подано: «Партії революційного соціалізму та комунізму, котрі цілком прийняли програму соціалістичної боротьби та будівництва, є нашими революційними товаришами, і українська партія лівих есерів намагатиметься встановити з ними сталий і якомога більш повний контакт, незважаючи на більш або менш значний обсяг програмних і тактичних розходжень». Натомість, у документі було представлено список груп, які лідери УПЛСР(б) називали «соціал-угодовськими», плануючи «провадити з ними рішучу боротьбу»: «праві есери українські і російські, ліві есери-активісти, соц.-дем. меншовики, українські соц.-дем.» [20, с. 29].

На цьому ж з'їзді було ухвалено рішення партії боротьбистів про ставлення до Третього Інтернаціоналу (наголосимо, що він відбувся наприкінці травня 1919 року, тобто через два з половиною місяці після Першого конгресу Комінтерну). У ньому було наголошено на закономірності розколу Другого Інтернаціоналу після початку Першої світової війни, оскільки останній було пристосовано виключно до умов мирних часів. У документі розвивалося поширене в той час гасло переростання міждержавної війни у громадянські конфлікти всередині окремих держав, а «міжнародне об'єднання трудящих для встановлення диктатури трудящих» називалося засобом протидії «об'єднанню капіталістів у лігу націй, котрі намагаються організуватися для цілковитої експлуатації народів, для придушення трудових мас». Далі боротьбисти, що цілком логічно для партії, котра в центрі своєї діяльності бачила інтереси селянства, наголосили на втягуванні цієї соціальної групи у революційну боротьбу. У тексті сказано: «Новий бойовий центр міжнародного соціалізму повинен очолити цей революційний рух і будувати свою тактику на базі боротьби за диктатури трудящих. Повернення до реставрованого 2-го Інтернаціоналу з його тактикою „позиційної“ боротьби і вростання у капіталістичний лад бути не може». З'їзд УПЛСР(б) ухвалив визнати Комінтерн єдиним «центром світового повстання трудящих», а інші аналогічні міжнародні організації «не лише такими, що не відповідають задачам боротьби за соціалізм, а навіть ворожими її черговим завданням». Виразивши певність у подальшому вступі до Третього Інтернаціоналу «партій, котрі цілком прийняли програму соціалістичного перевороту», резолюція

з'їзду, однак, прямо не озвучила прагнення самих боротьбистів стати членами Комінтерну [20, с. 27-28].

Дещо раніше, на початку 1919 року, під час підготовки РКП(б) до скликання Першого конгресу Третього Інтернаціоналу, боротьбисти (тодішня назва – Центральне організаційне бюро УПЛСР (меншості)), оприлюднили документ під назвою «Ставлення до III-го Комуністичного Інтернаціоналу Ц.О.Б. п.л.с.-р. (меншості)». Він також носив передусім декларативний характер, обмежуючись «Вітанням революційної ініціативи Російської комуністичної партії, котра взяла на себе відповідальне й невідкладне завдання організації центру світового повстання трудящих». Єдиним практичним пунктом у цьому тексті було звернення до Тимчасового виконкому Комінтерну з побажанням включити до свого складу «представників соціалістичних партій, котрі цілковито прийняли програму соціалістичної революції» – таким чином лідери боротьбистів натякали на своє бажання стати партією-засновницею Третього Інтернаціоналу [14, с. 27-28].

24 жовтня 1919 року Російська делегація ЦК УПЛСР(б) (цю назву представництва партії у Москві вжито в документі) подала до Виконкому Третього Інтернаціоналу (ВККІ) заяву про вступ до цієї організації. У той самий час керівні органи Комінтерну розглядали аналогічну заяву Української комуністичної партії (боротьбистів) (УКП(б), назва, яку УПСР(к) почала вживати 6 серпня 1919 р., після об'єднання з УСДРП(незалежних лівих)). Закордонне бюро останньої активно домагалось включення УКП(б) до Інтернаціоналу, завдяки чому її представника Григорія Гринька на короткий час було прийнято до складу ВККІ з дорадчим голосом.

Заяву боротьбистів та додатки до неї (статут партії й матеріали з її історії) було підшито до однієї зі справ, присвячених УКП(б). Характерно, що ці документи виявилися розпорошеними серед боротьбистських матеріалів [1, арк. 60-62 зв., 67-100, 119-127 зв.]. Питання про вступ УПЛСР(б), на відміну від кількаразово обговорюваного питання про приєднання до Інтернаціоналу боротьбистів, жодного разу не виносилося на розгляд Виконкому Комінтерну. Імовірно, мала місце звичайна помилка – працівники секретаріату організації могли не зрозуміти, що йшлося про дві різні партії зі схожими назвами. Цю думку підтверджують непоодинокі випадки подібної плутанини в Україні, де, власне, й діяли обидві групи. Так, в одному з видань Статуту УПЛСР(б) її

назву на титульному аркуші було подано як «Украинская партия левых социалистов-революционеров (боротьбистов)», з приводу чого член ЦК УПСР(к) Левко Ковалів написав спеціальну записку до секретаріату своєї партії [4, арк. 1], долучивши до неї примірник згаданої брошури. 1918 року К. Іванович підготував нотатку про ряд подібних випадків для київської «Боротьби» (у досить доброзичливому до УПЛСР – у той час іще без додатка «борьбистів» – тоні) [3, арк. 12-15]. Плутанина зберігалася навіть наприкінці 1919 – на початку 1920 року, причому помилок припускалися самі боротьбисти: у надрукованій 26 грудня в центральному органі УКП(б) статті «Українізація. Ще одна українська газета», присвяченій початку виходу україномовного видання боротьбистів «Трудове життя», останніх одного разу названо «боротьбистами» [21]. У надрукованому на початку 1920 року окремою брошурою відкритому листі Володимира Затонського до ЦК УКП(б) щодо боротьбистів тричі помилково вжито назву «боротьбисти» (ці неточності автор виправив у переліку друкарських помилок) [10]. Поряд із цим можливим є й припущення про навмисну «помилку» у секретаріаті ВККІ. Зокрема, цьому могла посприяти процедурна складність відхилення заявки боротьбистів, для якого довелося скликати дві спільні наради представників центральних комітетів КП(б)У, УКП(б) та Виконкому Комінтерну та кілька разів порушувати питання про це на засіданнях Політбюро РКП(б) [19, с. 34, 38]. Повторних спроб подати заяву про вступ до Третього Інтернаціоналу боротьбисти не робили. У фондах Комінтерну в Російському державному архіві соціально-політичної історії відповіді боротьбистам немає, а документи ЦК УПЛСР(б), як ми зазначили вище, не збереглися. Отож, остаточну відповідь на це питання поки що дати неможливо.

Наприкінці 1919 року боротьбисти пішли на зближення з більшовиками, завдяки чому до Всеукраїнського революційного комітету було включено члена ЦК УПЛСР(б) Володимира Качинського (одночасно місце в цьому органі було надано й представникові УКП(б) Григорію Гриньку). Прикметно, що УКП(б) виступила проти включення до Всеукрревкому членів УПЛСР(б), однак на ньому наполягли учасники переговорів із боку КП(б)У [2, арк. 1]. Протягом 1920 року партії боротьбистів та боротьбистів почергово об'єдналися з більшовиками на однакових умовах – індивідуальний прийом шляхом перереєстрації, зарахування

партійного стажу з моменту організаційного оформлення цих партій як окремих політичних сил та включення їхніх представників до складу ЦК КП(б)У і місцевих парткомів.

Як бачимо, відносини між УПЛСР(б) та УПСР/УПСР(к)/УКП(б) еволюціонували від співпраці та перемовин про об'єднання до відвертого конфлікту. Натомість, УПЛСР(б) та більшовики поступово зближувалися між собою. Одноразова спроба боротьбистів вступити до Комінтерну була приречена на поразку з самого початку, однак її навіть не було винесено на розгляд. Поряд із цим, керівництво РКП(б) та КП(б)У приділило значну увагу проблемі намагань боротьбистів стати членами Третього Інтернаціоналу. Це питання було винесено на найвищий рівень (засідання Політбюро ЦК РКП(б) та спеціальні засідання ВККІ за участю представників зацікавлених сторін), а рішення Виконкому Комінтерну про відмову було витримано в підкреслено прихильній до УКП(б) тональності [13].

Примітки

1. Російський державний архів соціально-політичної історії (РГАСПИ). – Ф. 495, оп. 18, спр. 2.
2. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГОУ). – Ф. 1, оп. 20, спр. 101.
3. ЦДАГОУ. – Ф. 43, оп. 1, спр. 10.
4. ЦДАГОУ. – Ф. 43, оп. 1, спр. 22.
5. ЦДАГОУ. – Ф. 43, оп. 1, спр. 44.
6. ШВсеукраїнський з'їзд рад. 6-10 березня 1919 року: (Стенографічний звіт) / [ред. М. Рубача]. – Х.: Видання Центрального архівного управління УСРР, 1932. – 336 с.
7. Від Відділу Зовнішніх Зносин Центр. Ком. Укр. П. Соц.-Рев. // Боротьба. – К., 1918. – Ч. 55. – 25 (12) грудня.
8. Від Л. К. Ц. У. П. С. -Р. // Боротьба. – К., 1918. – Ч. 3, 26 (13) лютого.
9. До товаришів членів партії // Боротьба. – К., 1918. – Ч. 1, 23 (10) лютого.
10. Затонский В. Открытое письмо Центральному комитету Украинской коммунистической партии (боротьбистов) / В. Затонский. – Б.м.: Издание Политуправления Реввоенсовета Н-ой армии, [1920]. – 18 с.

11. Зборець С. Парти́йна трансформація УПЛСР (борьбистів) у 1920 р. / С. Зборець // Проблеми політичної історії України: Збірник наукових праць. Вип. 4. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ. – С. 105-113.
12. Зборець С. УПЛСР (борьбистів) – ліквідація чи політичне злиття з КП(б)У в 1920 році: сучасна історіографія / С. Зборець // Інтелігенція і влада: Громадсько-політичний науковий збірник. – Серія «Історія». – Вип. 3. – Одеса: Астропринт, 2004. – С. 156-164.
13. Зиновьев Г. Коммунистический Интернационал об украинских партиях / Г. Зиновьев // Коммунистический Интернационал. – 1919. – № 7-8. – Столб. 1125-1126.
14. К расколу 2-го с'езда Украинской Партии Левых С.-Р. – К.: Борьба, 1919. – 30 с.
15. Леонтьев Я. Левонародническая концепция решения национального вопроса и ее теоретики / Я. Леонтьев // История национальных политических партий России: Материалы международной конференции, Москва, 21-22 мая 1996 г. – М.: РОССПЭН, 1997. – С. 257-264.
16. Леонтьев Я. Руководящие органы ПЛСР в конце 1917 – первой половине 1918 г. и их участие в событиях 6-7 июля / Я. Леонтьев // Партия левых социалистов-революционеров. Документы и материалы: В 3 т. – Т. 2. – Ч. 1. – М.: РОССПЭН, 2010. – С. 5-44.
17. Леонтьев Я. «Скифы» русской революции. Партия левых эсеров и ее литературные попутчики / Я. Леонтьев. – М.: Аиро-XXI, 2007. – 328 с.
18. Непролетарские партии России: Урок истории / [общ. ред. И. Минца]. – М.: Мысль, 1984. – 568 с.
19. Политбюро ЦК РКП(б)–ВКП(б) и Коминтерн: 1919-1943 гг. Документы / [сост. Г. М. Адиебеков и др.] – М.: РОССПЭН, 2004. – 960 с.
20. Резолюции Третьего с'езда Украинской партии левых социалистов-революционеров (борьбистов). – Б.м.: Издание Центр. Комитета У.П.Л.С.Р.(борьб.), [1919]. – 32 с.
21. Українізація. Ще одна українська газета // Боротьба. – К., 1919. – Ч. 195. – 26 грудня.

Гірик С. І. Борьбисты, боротьбисты и Коминтерн: Эволюция взаимоотношений.

В статье рассмотрено историю отношений между Украинской партией левых социалистов-революционеров (борьбистов) и Украинской партией социалистов-революционеров (коммунистов) / Украинской коммунистической партией (боротьбистов). Особое внимание уделено попытке борьбистов вступить в Третий Интернационал в октябре 1919 года в контексте аналогичных действий УКП(б). Отношения между борьбистами и боротьбистами эволюционировали от планов объединения партий до серьезного конфликта между ними, а попытки обеих политических сил стать членами Коминтерна были обречены на неудачу.

Ключевые слова: *борьбисты, боротьбисты, УПЛСР(б), УКП(б), Коминтерн, Третий Интернационал.*

Hirik S. I. Borbists, Borotbists and the Comintern: The Evolution of the Relationship.

Author attempts to analyze the history of relations between the Ukrainian Party of Left Socialists-Revolutionaries (Borbists) and the Ukrainian Party of Socialists-Revolutionaries (Communists) / the Ukrainian Communist Party (Borotbists). It is paid special attention to the Borbists' effort to join the Third International in the October 1919 in the context of the UCP(B)'s similar attempts. Relations between both of these political groups had developed from the plans of merger to the serious conflict. Their efforts to become members of the Comintern were doomed to failure.

Keywords: *Borbists, Borotbists, the Ukrainian Party of Left Socialists-Revolutionaries (Borbists), the Ukrainian Communist Party (Borotbists), the Comintern, the Third International.*